

Şebnem İşigüzel

IZDAVAČ**buybook**

Radićeva 4, Sarajevo

Tel: + 387 33 550-495

Fax: + 387 33 550-496

redakcija@buybook.ba

www.buybook.ba

ZA IZDAVAČA

Damir Uzunović

Goran Samardžić

NASLOV IZVORNIKA

Gözyaşı Konağı, Şebnem İşigüzel

Copyright © Şebnem İşigüzel © Kalem Agency

Copyright © za bosanski jezik Buybook, 2020.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez prethodnog dopuštenja izdavača.

UREDNIKA

Ena Hasečić

PREVOD S TURSKOG

Sabina Bakšić

Alena Ćatović

LEKTURA

Jasmina Mujezin

KOREKTURA

Buybook

LAYOUT

Boriša Gavrilović

DIZAJN NASLOVNICE

Boris Stapić

ŠTAMPA

Dobra knjiga, Sarajevo

Şebnem İşigüzel

KONAK SUZA

Otok, 1876.

S turskog prevele Sabina Bakšić i Alena Ćatović

Sarajevo, 2020.

Za moju nanu, gospođu Sakibu, i njene prelijepo kćeri
Muneveru, Nazifu, Ajšu, Nebahat i Jasminu

Korijen suza dublji je od korijena smijeha.
Cioran

*Po noći se u čamac ukrcava
Ta žena, sama, u plićaku
Molitvom tanji svoj strah
I nudi ga, svome Bogu, neiskreno*

*Samo konji u ravnici stradaju od čežnje za vodom
Jesam li samo ja poražena u samoći, ti, ti, ti*
Gülten Akin

*Izgubljeni ljubavnici, ljubav neće pasti;
I smrt neće gospodstva imati.*
Dylan Thomas

*U meni je bio život beskrajni
Poput proljeća što se širi livadama
Srce mi je neprestano kucalo snažno
Kao da mi je vatra u grudima*
Sabahattin Ali

Vi tako divno pričate!
August Strindberg, *Gospođica Julija*

*Radost je oklop kojim bol je
Oprezno oružana,
Da ne bi neko krv vidio
I viknuo: "Gle, rana!"*
Emily Dickinson

1.

U proljeće 1876. godine poslali su me, krišom od muških ukućana, na Bujukadu¹ da rodim svoje vanbračno dijete. Sa mnom je krenula i sluškinja Bedrija. Žene iz naše kuće to su sasvim drugačije predstavile mom ocu i starijem bratu izmislivši nekakvu priču. Moj otac, zaokupljen stjecanjem novca, ionako nije bio u stanju primijetiti moje odsustvo. Brat se, pak, iznenadio čuvši da ću neko vrijeme biti daleko. Sjedeći za stolom, na trenutak je prestao jesti kompot od drenjaka. Odmah je povjerovao u ono što mu je ispričano, da ću zbog toga što mi se nesretnim slučajem zapalila i izgorjela kosa otići u tetkin konak na Bejazitu sa sluškinjom Bedrijom, te se tako malo pribrati i oporaviti. Nije mu bilo teško, progutati, kao karanfilčice što plivaju u kompotu, priču koju su mu izložile žene u kući. Moja majka je dobro poznavala oca. A o bratu da i ne govorim. On niti bi se brinuo za mene, niti me tražio, a ne bih mu nedostajala ni da umrem.

Trebala sam boraviti u našem tek izgrađenom ljetnikovcu. Otac je majci prepustio unutrašnje uređenje kuće: “Uredi šta želiš i kako želiš. Ali nemoj me više izlagati trošku. Nemam ja para na bacanje!” Da to nije bio moj prinudni smještaj, majka bi do ljeta uredila ljetnikovac. No, sada je bila zauzeta izmišljanjem kojekakvih izgovora za oca.

---

¹ Bujukada (Büyükkada), jedan od Prinčevskih otoka u Istanbulu (prim. prev.)

“Sve bi bilo baš po mom ukusu da si dao malo više para. Uredila bih ga kao pravi konak, a ne da svijet priča da imamo tek neki kućerak. Željela sam da zidove uredi najbolji majstor, a sad, da bi bilo jeftinije, moramo čekati njegovog šegrta.” Ocu se nije žurilo da ode na Otok². Govorio bi: “Ja se odmaram dok zarađujem novac.” Ponosio se time što je posuđivao novac dvoru. “Nastavit ćemo boraviti u italijanskom hotelu, šta fali.” Njega nije zanimalo ništa drugo do toga šta će pojesti, popiti i kako će se provesti sa svojom drugom ženom za koju je mislio da mi ne znamo.

A što se tiče moje vanbračne trudnoće, nisam naišla na razumijevanje majke i starijih sestara. Željele su me sakriti zato što bi moje nesretno stanje moglo ugroziti njihov ugled i društveni status.

Prvo su me željele udati za nekog starca.

Prije toga, pokušavale su saznati ko je otac djeteta.

Ali najčudnije je bilo što su sve to uradile, a da muškarci u kući nisu ništa primijetili.

Njih tri su se udružile i istukle me, a ocu su rekle da sam pala niz stepenice.

Tetka se sažalila na mene. Ionako nikada nije voljela moju majku i Fatmu, a Hidžran je smatrala ciničnom. “Sramota”, govorila je gledajući u moje krvavo lice, “šta su uradile djevojci?”

Jedne večeri kada su pritisak i bol postali nepodnošljivi, htjela sam se zapaliti kao buktinja. Kad bih izgorjela i postala pepeo, svemu bi došao kraj. Imala sam veoma dugu kosu. “Mašallah, debela k'o ruka”, govorila je poslužiteljica u hamamu. “Kupam sve žene u Istanbulu, ali ni kod jedne nisam vidjela takvu kosu. K'o slap vode.”

U trenu je planula.

“Imala je sreće. Vidjela ju je sluškinja Bedrija koja je ustala da se pomokri i ugasila plamen.”

² Otok (Ada) se ovdje koristi kao skraćeni naziv za Bujukadu (prim. prev.)

Kosa mi je izgorjela. Izgorjele su mi i ruke jer, iako sam to učinila svojom voljom, u strahu za vlastiti život, nisam se mogla prepustiti vatri. Glavu i ruke mazali smo pomadama koje je pripremio doktor Agop. Na ruke su mi navlačili pamučne rukavice ispod kojih sam osjećala užasnu bol i mjesec dana spavala i budila se trpeći neopisivu patnju. Jedina utjeha bila mi je to što mi lice i tijelo nisu izgorjeli.

Čula sam oca kako govori: “Salijte joj stravu ili napravite neki zapis, šta je to snašlo djevojku?” Te noći kad sam se zapalila, on nije bio kod kuće. Bio je kod svoje druge žene. A Bedrija nije ustala da se pomokri već je, hramajući, krenula da ugrije krevet mom pijanom bratu koji ju je dozivao. Brat je svake noći pijan dolazio kući. Majka je govorila da bi ga lako mogla oženiti samo da malo manje pije.

Čula sam da je brat provirio u moju sobu i, silazeći niz stepenice koje je majka prekrila crvenim tepihom po posljednjoj modi, rekao: “Bog je sačuvao jadnicu.”

Nije me Bog ni od čega sačuvao. Kad smo kao djeca bile na časovima učenja Kur’ana, rekla sam Hidžran: “Ja ne vjerujem.” A ona je to prenijela Fatmi. Tako sam dobila prve batine.

Fatma, koja je po svojoj prirodi u svemu bila majčina saveznica, stajala je uz sluškinju Bedriju koja me je hranila mesnom supom i govorila:

“Glupača. Nije joj dosta što je sebe zapalila već hoće i nas da uništi. Hoće da nas obruka pred svijetom. Sram te bilo! Gdje ti je bila pamet dok si činila grijeh? Nisi ni pomislila na Hidžran koja se treba udati za pašu. Grešnice, kurvo, rospijo, šejtane!”

A sve sam to učinila samo kako bih njih zaštitila.

Hidžran nije bila poput majke i Fatme. Da bi se moglo shvatiti kakva je bila Hidžran, trebalo je poznavati majku i Fatmu.

Majka se plašila oca više nego grmljavine. Znete li kako je to provesti čitav život u strahu? Takav život promijeni čovjeka, učini ga nalik mojoj majci. Kakvim ga učini? Uplašenim, napetim, neodlučnim, bespomoćnim, nesretnim i kao rezultat svega toga

plahovitim, nekom vrstom nervnog bolesnika, oboljelog na živcima, ili ako ćemo to definirati, kako kažu Francuzi – manijakalnim! U takvo vas stanje u životu mogu dovesti samo muž i brak!

Moja majka je bila nesretna. Poput svih žena kojima su muževi stalno slamali srca, bila je tužna, hladna, nezadovoljna žena. Koja bi žena mogla podnijeti da bude nevoljena i ponižena? Žena koja bi se utješila draguljima, kupovinom, čajankama, pomodnim stvarima, odjećom, odlascima na izletišta i kočijom kojom joj je moj otac želio nadokaditi uništeni život. Fatma je imala težak karakter jer je bila prvo dijete moje majke, žene koja je silom prilika postala bolesna na živcima. Kako su za oca govorili da će se promijeniti kad dobije dijete, majka se preko Fatme svetila za svoje razočarenje. Moj brat je pak, ostao glup. Bio je zaštićen kao jedino muško dijete u porodici. Njega je otac kažnjavao, ali to je drugo.

Kao što vidite, dok je došao red na Hidžran i mene, sve je već bilo gotovo. Dok smo odrastale, majka nas nije ni primjećivala. Spasile smo se zahvaljujući tome. Spasile smo se nesreće da budemo pod utjecajem jedne nesretne žene. Ali Fatma je, eto, doživjela tu nesreću i postala okrutna. Udala se, ali nije pronašla ono što je tražila. Razboljela se i pala na postelju u Kajseriju kamo je otišla kao nevjesta. A nakon što joj se prvorodeno dijete razboljelo i umrlo u groznici, niko je tamo nije mogao zadržati. Vratila se. Kako otac nije bio za to da se razvede, a zet nije pristao da živi s nama, Fatma je bila primorana živjeti čudan bračni život s mužem koji je jednom u šest mjeseci dolazio da je vidi.

A što se tiče Hidžran, ona nije imala drugog izbora, nego da sluša majku i Fatmu. Nije ga ni mogla imati. To je bilo nemoguće. Sjedeći pored mog uzglavlja, lila je krupne, sjajne suze i pitala me:

“Seko, ko ti je učinio ovo zlo, reci barem meni.”

Nisam joj mogla reći.

“Da li je bilo protiv tvoje volje, reci!”

Nisam joj mogla reći.

“Da li si nasilu obeščaćena, reci!”

Nisam joj mogla reći. Zašto da kažem? Ne može se sve reći.
Majka, koja je izgubila svaku nadu da će saznati ko je i kako
postao otac mog vanbračnog djeteta, odredila je moju sudbinu.
“Otići će na Otok i roditi. Poslije ćemo naći neko rješenje.”
Tako smo sluškinja Bedrija i ja krenule na put.

2.

Obukla sam debelu feredžu. Pognula sam glavu umotanu kao kod neke starice koja od života više ništa ne očekuje. Kako su samo bile dotjerane djevojke, moje vršnjakinje, koje su ispunile brod radosne što odlaze na odmor! Hotozi³ s iglom, tek sašivene svi-lene feredže čiji su se skuti vukli po podu, suknje čipkom izveze-nih krajeva, biserom ukrašeni velovi kakve je majka i nama dala izraditi, torbice vrećastog oblika koje smo kupovale po ugledu na Francuskinje i cipele koje su sve one, na svaki način, nastojale pokazati jedna drugoj. Zapadni putopisac je imao pravo kad je rekao: "Lice turske žene prestalo je biti tajna." Poluzar od tila tek im je lagano prekrivao napućene usne. Žene su bile lijepo koliko i nemirno more, vjetar koji je ispunjavao palubu, nestašni galebovi, srebrenkasto bljeskanje na površini mora. Ali zašto za sebe nisu željele nešto mnogo ljepše od odjeće koju su nosile, zašto nisu željele slobodu?

"Ako imaš obraza, traži, glupačo!", rekla je jednom Fatma.

Eh, kad bi sloboda bila nešto što se prodaje na metre i što bi-smo mogle sašiti i obući na sebe.

"Nek ti muž da kad se udaš, ti pohlepnice koja tražiš nemo-guće!"

Fatma je bila šest godina starija od mene. Hidžran i ja imale smo privilegiju koja je nju zaobišla: privatne učitelje.

³ kapica koju su nosile žene u osmanskome periodu (prim. prev.)

“Ako želiš kćeri udati za ljude koji će kasnije postati paše, trebaš im osigurati dobro obrazovanje.”

Majka je poslušala te savjete ljudi iz krugova u kojima se kretala i nagovorila oca da nam unajmi privatnu profesoricu. Budući da je Fatma dotad za mene mislila da sam napola zaostala, uspjela je i majku uvjeriti u to. Začudila se vidjevši kako sam lako naučila čitati i pisati, vesti i svirati klavir.

Uskoro je otac rekao: “Obrazovanje ih čini slobodoumnim”, te je poderao naše knjige. “Slobodoumni skrenu s pravog puta. Pohlepni su, žele sve.”

I klavir je vraćen nazad. Iako će vrlo brzo, za nekih pet godina, upravo otac biti taj koji će pronaći mir u tonovima klavira koji je svirala njegova druga žena. Majka je u izlogu knjižare *Zellich* slučajno vidjela jedno platno naslikano uljanim bojama koje joj se dopalo pa ga je poželjela kupiti jer je čula da je na prodaju dok se za njega nevjesto raspitivala.

Majka je Bujukadu prvobitno zavoljela tako što ju je vidjela na slici jednog italijanskog slikara. Slikar koji se tada slučajno zatekao tamo, zainteresirao se za prodaju svog djela i prišao nam govoreći na svom slabom turskom: “Ovo sam naslikao kao poklon sultanu. Ali nije bilo suđeno.”

“Štaaa!”, rekla je majka. “Zar smo to kupili sliku koju je sultan želio za sebe?”

“Nije baš tako, gospođo”, odgovorio je slikar, pomislivši da se majka uplašila. Međutim, majka je bila radosna što je pronašla nešto čime će se ponositi pa je zato podigla glas. Dobronamjerni slikar je ispravio nesporazum: “Jedan velikodušni čovjek, savjetnik ministra finansija, naručio mi je ovu sliku. Želio ju je pokloniti sultanu. Ali kad se sultan naljutio na njega, nije je ni dobio. Hoću reći, vi nikako niste povrijedili sultanovo pravo.”

Majčine oči su se kao baštenski šmrk ispunile suzama. Zbog čega su je toliko rastužila dva usamljena stabla koja su se povijala prema plavetnilu mora i neba? Slikar se sažalio na tu nepoznatu ženu i pružio joj maramicu iz svog džepa. Njega su, umjesto moju

majku, posramile njene iznenadne suze. Tada sam prvi put vidjela šta znači biti dirnut nečijim osjećanjima, svom dušom i srcem.

“Gdje je ovo?”, pitala je majka, brišući suze.

“Otok, gospođo. Svaki put kad prolazim brodom, sa žarom promatram ta dva veličanstvena stabla u čijoj sjeni živi neko s dušom zaljubljenog pjesnika.”

Ulje na platnu je kupljeno, zapakovano i zaputilo se van pod majčinom miškom. Dok sam pratila kako naši izlaze iz prodavnice, upitala sam slikara:

“Da li vam se ikada dogodilo da ste željeli naslikati neku sliku, a niste mogli?”

“Dobro pitanje”, odgovorio je.

Upravo kad se slikar spremao da mi odgovori, Fatma se okrenula i pogledala nas. Uхватила me u razgovoru sa slikarom, sigurno će me tužiti majci. Oh, Fatma, uvijek Fatma, opet Fatma! Ona je bila ta koja me budila iz najljepših snova. Slikar je baš bio zaustio da mi odgovori. Možda to ne bi bio samo odgovor, možda bi mi čak otkrio neku tajnu. Kad god bih pogledala u sliku uvijek bi me proganjalo to pitanje. Dok sam ja zurila u sliku, Hidžran je pitala majku nešto sasvim drugo:

“Majko, šta te je to rasplakalo na ovoj slici?”

Bravo, Hidžran! Ona je željela razumjeti ono što je bilo u srcima drugih. Majka je opet uplakanih očiju pogledala u sliku. Bila je prava rijetkost vidjeti je tako duboko dirnutu. Jer ona je bila žena koja je ta osjećanja zatomila i ugasila:

“Ova slika mi u svijest priziva posljednju uspomenu vezanu za roditelje.”

“Koje roditelje?”

Postavila sam sasvim suvislo pitanje, ali je ono veoma naljutilo moju majku. Kada bi se naljutila, majka bi podigla jednu obrvu. To nije uspijevalo niti jednoj od nas. Čak ni Fatmi! Majka se napravila da nije čula moje pitanje koje ju je samo naljutilo. Jer ni ona nije bila sigurna ko su joj pravi roditelji: Sokolar koji je otjeran s dvora? Ili oni s kojima je bila, prije nego što je prodana u roblje? Koji?

“Dok me je trgovac robljem, koji me je uzeo od roditelja, vodio, okrenula sam se i pogledala. Mahali su mi. Bili su primorani dati me trgovcu robljem, koji im je rekao da će me odvesti u Istanbul i prodati. Željeli su da moj život bude bolji od njihovog. Mene su odabrali jer sam bila i lijepa i pametna. Imala sam sitne šake i stopala, a nokti su mi bili sjajni poput sedefa. Majka i otac su mi sve objasnili. Prihvatila sam njihovu odluku i zagrlila majku. Do dolaska trgovca robljem u naše selo stalno su mi, nadugo i naširoko, pričali kako ću imati život kao iz bajki.

Dok sam sa sedla trgovčevog konja mahala svojim roditeljima, u trenu sam promijenila mišljenje. Više nisam željela ići. Nisam se željela odvojiti od porodice. Željela sam se osloboditi, pobjeći, vratiti se, ali to nije bilo moguće. Kada sam se ponovo okrenula i pogledala, na vidiku nije bilo mojih roditelja koji su mi mahali. Umjesto njih bila su dva stabla poput ovih na slici.”

Eto, ta stabla na slici!

Opet su bila tamo kao što je majka govorila svaki put kad bi vidjela prizor s Otoka! Na trenutak sam se rastužila prisjetivši se dana kad sam putovala s majkom, Fatmom i Hidžran. Majka bi se obavezno smjestila u blizini žene nekog paše kako bi joj, tokom putovanja, mogla ispričati o tome kako ima ulje na platnu na kojem su ta dva stabla. Da bi mogla reći: “Slikar ga je naslikao za sultana ali se sažalio na moje suze i meni ga prodao.” Naravno, potom bi imala priliku i nas predstaviti: “Moje dvije neudate kćeri. Govore francuski, izvrsno sviraju klavir.”

Sad su se moje oči ispunile suzama poput pumpe koja iz dubina zemlje izvlači vodu. Ipak, to što govorim o samoj sebi i prijećam se prošlosti, te to što primjećujem ljepotu žena koje su ispunile *Bagdad*, brod za Otok, moglo se smatrati znakom da ću preživjeti. Nikada se više neću htjeti ubiti. Silno sam željela da bude tako. Stabla drveća i ja morali smo preživjeti. Ali nisam željela dijete koje je bilo u mom stomaku. Uprkos tome, nije mi se sviđala mogućnost da se moje dijete nakon rođenja preda nekom drugom. Bila sam tužna. A željela sam biti sretna. Moja tetka je

imala pravo kad mi je govorila: “Naći ćeš već neku granu za koju ćeš se uhvatiti.” Tražila sam uokolo mladalačku radost koju sam izgubila i pokušavajući oponašati majku i sestre, u tom raspoloženju promatrala sam druge žene i svoje vršnjakinje.

A one kao da su me gledale govoreći: “Teško njoj, ah jadnica.” Ne mislim da su znale moju tajnu koja je skrivana od muškaraca u kući. Mora da se iza takvog njihovog držanja krila tek ženska intuicija. Hoću reći, mogle su osjetiti moju nesreću zbog toga što sam pala niz stepenice i što sam se te noći zapalila i što više nisam imala kosu.

“Je li sad ćelava?”

“Ćelava je. Nikako nema kose, baš poput izbjeglica koje su preplavile Istanbul, tek joj je zamladila koža na izgorjeloj glavi.”

“Kažu da joj više neće narasti kosa, je li stvarno?”

Željela sam im reći: “Eh, drage moje, kad bi mi kosa bila jedina briga!” Dovoljno je da ne znate za vanbračno dijete koje nosim u stomaku!

Svaka žena ponešto zna, a ponešto i ne zna. U svačijem srcu ima nešto o čemu se šuti. To nešto postoji kao jedna činjenica: svi mi u tuđoj nesreći prepoznajemo sami sebe. Bit će da su se zbog toga držale podalje od mene, gledale me sa sažaljenjem, okretale glave, skretale poglede, nevoljko me pozdravljale, tek iz poštovanja prema mojoj majci i sestrama. Ustvari su se plašile da ne budu poput mene. Iako nisu ni znale šta me je snašlo, plašile su se. Niko ne želi biti u blizini nesretnika. Ljudi nesreću doživljavaju kao zaraznu bolest. Uživaju pričati o nesretnicima, ali nikada im ne pruže ruku niti ih pozdrave. Samo ih sažaljevaju.

Dok sam ja promatrala njihove suncobrane koji su se, jedan po jedan, otvarali na proljetnom suncu i pod njihovim prstima se vrtili duž puta, one su promatrale moju nesreću. Tako je prošlo naše putovanje brodom na kraju kojeg sam povratila. Stupila sam na kopno na kome ću, u tajnosti, na svijet donijeti svoje vanbračno dijete. Baš je teško kad čovjek živi život ne znajući šta ga u budućnosti čeka. Eh, kad bi postojalo nešto što bi nam, poput

ogledala u kojima vidimo kako izgledamo, pokazalo našu budućnost. Da je moglo biti tako, znala bih za veliku ljubavnu priču koja me je čekala na Otoku. Ljubav je srž života. Onaj ko ne zna za ljubav i nikada nije bio zaljubljen, kao da nije ni živio.